

Nikola Tomić.

Pripoveduje Vesnin.

1. Za lažnjivo srečo!

Vsaka dežela, vsaka okolica ima čudovito moč do svojih prebivalcev. Saj vemo, kako ljubi Gorenjec svoje planine, Kozak svojo stepo, Italijan svojo rajskolepo domovino, in še celo neolikani Eskimojec svoje ledene puščave, ki bi jih ne zamenjal z nobenim, še tako krasnim krajem na svetu.

Ravnotako se tudi srce tistega, ki se je narodil in vzrastle na morski obali, ne more ločiti od svoje skalne, slikovite domačije in od broda, ki ga je že često nesel — v smrtno nevarnost, tja na prostrano, razburkano valovje. In naj je bil to majhen čolnič z enim jadrom ali pa ponosen parnik z mogočnim vijakom in bruhajočim dimnikom; vsakdo, ki ga veže poklic na veslo in jadro, si ne more misliti življenja daleč proč od miljenega morja, in z nekakim zaničevanjem gleda vsekdar na one, ki stopajo le s prikritim strahom na zibajoče se tramovje, na katerem prebije on sam gotovo polovico svojega življenja.

A mladeniču, kateremu stan ne pusti v daljavo, se zdi pogostokrat sramotno, če mora ostati na rodnem obrežju; nezmagljiva želja ga vabi na širno morje, z drugimi vred v daljne dežele in v tuje kraje; za lažnjivo srečo pohiti v neznan svet in zapusti preprosto a varno in v resnici srečno domačijo.

Precej časa je že poteklo od tistih dob, ko sem služboval tam doli na jugu naše krasne domovine. Tedaj sem šel večkrat na izprehod v D... ob jadranskem morju in tudi še dalje naprej, ker mi je bilo največje veselje, če sem mogel spoznavati šege in življenje preprostih ljudi, zibati se nekoliko v čolničku na morskih valovih in se vračati domov v nepopisno lepi mesečini jadranske noči. Blizo omenjenega kraja sem že večkrat z zanimanjem opazoval par ribiških koč, nekaj zaradi njihove redke snažnosti, deloma pa zato, ker se mi je reklo, da so njihovi prebivalci sorodniki in da živé jako pošteno in krščansko.

Nekega dne sem se napotil v to stran, da bi si te hišice prav natanko ogledal in morda še izvedel kaj o njihovih lastnikih. Kar sem bil slišal, se je pokazalo kot čista resnica. Povsod sta vladala red in snaga, in sveta podoba na marsikteri koči je pričala o pobožnosti prebivalcev. Ker sem se hotel popeljati malo na morje, sem vprašal, me hoče li kdo voziti za nekaj drobiža.

Za malo časa je prišel mož sivih las in me povabil, naj grem z njim v njegov čoln. Deček 14—15 let naju je spremljal. Ko je bila vrv že odvezana, in smo drčali mirno po gladki morski površini, sem si natančneje ogledal tega starčka. Beli lasje so mu plapolali okrog glave, njegov obraz pa je bil strog, a plemenit, in zdelo se je, da je celo njegovo truplo iz kosti in

krepih mišic. Saj so ljudje, katerim se ne pozna, da so stari že svojih 80—90, da, celo 100 let, ravnotako kakor na hrastu ne vidiš, koliko neviht je že divjalo nad njegovimi vejami in kolikerim viharjem se je že zmagovito ustavljal. Vse njegove kretnje so bile mirne in varne, in deček, ki mu je pomagal, je umel vsak njegov migljaj.

Čeravno mi njegovo resno in strogo lice ni moglo dajati poguma, sem vendar hotel začeti pogovor in rekel, kako čudno se mi zdi, da se ta ribiška naselbina tako ugodno razlikuje od drugih.

„Ste-li to opazili, gospod? No, saj ni treba bogvečesa, da se napravi nekoliko reda, če je kdo že daleč okoli potoval in ima dovolj ugleda.“

„In kdo je tisti, ki tako skrbi za red in snažnost?“

„Včasih je bil hudomušen fante, a pozneje se je poboljšal in sedaj upa, da ne bode čisto zastonj rekel: „Tukaj!“ ko zakliče Gospod pri poslednji sodbi njegovo ime.“

„Če vam ni neprijetno, povejte mi, prosim, kaj o tem možu, ki je v resnici v malem krogu veliko storil.“

„Če gospoda veseli, se že lahko kaj zmeniva o njem“, je odgovoril starec, „saj so gospod tudi še mladi, in mladina rada posluša povest o sreči in nesreči drugih ljudi. Kedar bodo gospod imeli svoje otroke, jim pa lahko pripovedujejo.“

Govoreč te besede, je starec popravil nekaj pri jadru, dal dečku kratko povelje in si namašil pipico s tobakom, katerega je prav rad sprejel od mene; potem pa je začel pripovedovati:

„Pred kakimi šestdesetimi leti je stala na tem mestu, kjer vidite sedaj našo vasico, le ena sama koča, last ribiča Tomića. Imel je ženo, sina-edinca in pet hčerâ. Vsi so složno pomagali, in rodbini se je prav dobro godilo. A nekega dne jo je zadel strašen udarec. Oče se z morja ni vrnil domov. Tudi mi imamo take čase, ko je morje divje in ko mora vsak gledati, da je prejkoprej zopet pri bregu. Tomić pa je prišel prepozno, in morje ga je požrlo, ne da bi se bila tem vodam smilila žena in otroci, ki so drugo jutro tekali plakaje ob bregu semtertja, da bi morebiti vendarle še našli kakšno sled za ljubljenim očetom. Sin, Nikola, je bil tedaj star 16 let in močen fant. Dekleta so bila mlajša, pa tudi krepka in polna čilega življenja. Obupati takšni ljudje ne znajo, saj imajo dovolj upanja v Boga, kadar jim je dobro, in še desetkrat več, kedar jih zadene huda nesreča.

Žalostno je, da moram reči, a Nikola za to strašno izgubo ni dolgo žaloval. Lahkomiselni, kakor je bil že vedno, je čutil le večjo prostost, ne pa tudi tega, da nima več blage roke, ki bi ga vodila. Vse bi se bilo dobro izteklo, ko bi fant ne bil tako samoglašen.

Ne pravim, da je imel hudobno srce, a tudi prave ljubezni ni poznal, ampak poglavito je mislil le nase. Njegov delokrog mu je bil preozek, vsakdanje življenje predolgočasno. Zoperno mu je bilo, da bi moral ostati vedno v istem kotičku, in vedno je hrepenel le tja v daljini, beli svet, da bi poiskal zlato srečo. Od začetka so mu šli taki načrti lahko iz glave; včasih je zadostovala tudi le samo ena solza v materinem očesu, da je

umolknil takoj. A tak lahkomišeln mladenič si prikroji vsa čuvstva po svojem, in ker sam sploh pravega nima, tudi ne razume, kaj se godi v drugih srcih. Nikola je vedno zopet začenjal govoriti o svoji sreči in niti solze materine, niti prošnje in tožbe sester niso mogle več omajati njegovega sklepa. Postal je bolj molčeč in le redko je govoril o tem, da bi ne izzival takšnih neprijetnih prizorov. Tembolj pa je mislil skrivaj o svojih načrtih in skušal uspavati vest, ki se je še slabotno oglašala v njegovem srcu, naj ne zapušča osivele matere in sester.

Počasi je prišel tako daleč, da se mu je njegov sklep zdel celo hvalevreden. Saj je hotel le najti srečo, postati bogat, in potem bi se vrnil in osrečil svojce. Da, da, to so bile njegove misli!

Starec je za par hipov umolknil, potem pa je nadaljeval:

„In bil je tedaj tudi takšen čas, da je človek lahko znorel, ne da bi se posebno trudil. Mali sin korzikanskega odvetnika je bil postal cesar Francozov, zakaj bi potemtakem ribiški sin ne bil mogel postati kapitan? Tako je mislil Nikola in mnogo ljudi tedaj ni mislilo drugače, dasiravno so imeli druge smotre nego on.

Ker je Nikola videl, da mati nikdar ne privoli v njegov odhod, je sklenil zapustiti svojce skrivaj. Čudno, a tudi malovredno dejanje; če si ga enkrat trdno sklenil, te stori tako nekako mirnega in veselega, čeprav le na videz; saj je mnogo strupov takih, ki imajo prijeten okus, v drobovju pa žgo, žgo kakor ogenj. Na ta način je Nikola svojce tako prevaral, da so začeli misliti, da se je odrekel svojim čudnim načrtom.

A fant je medtem čakal na ugodno priliko. Le prehitro se je našla. Nekega dne so poklicali mater k smrtni postelji starega strica v D... in ker je rekla, da namerava noč prečuti pri njem, je Nikola nadzoroval dom in ni se mu bilo treba bati, da bi ga kdo oviral. Počakal je tako dolgo, da so sestre pospale; potem pa je navezal v svojo culico, kar je mislil, da bode potreboval.

Nekako težko mu je bilo pri srcu, zakaj v dnu duše mu je nekaj tajnostno šepetalo: „Glej, tu je stala tvoja zibelka, tu je prečula tvoja mati cele noči, ko je molila za-te; tu, v tej koči so tvoje sestrice, ki zaupajo v tvojo moč, tvoje varstvo in tvojo ljubezen! Če jih ti zapustiš, bodo vsi trpeli revščino in pomankanje, in njihove solze bodo pekle tebe, ko se boš s kesanjem spominjal zapuščenega doma, v samotnih urah, v sovražni tujini!“

Slučajno je pogledal v odprto knjigo, ki je ležala na mizi; bila je povest „o izgubljenem sinu“. Nekaj ga je pretreslo, skočil je nazaj in skoro bi bil pustil svoj nesrečni naklep, da mu ni v istem hipu izkušnjavec še enkrat šepnil v uho:

„Je-li takšna slabost moža dostojna! Nímaš-li dobrih namenov? Malo revščine nič ne de, če ji v kratkem sledi bogastvo. Matere bi pač rade svoje otroke vedno imele pri sebi. Le spomni se Napoleona!“

„Da, da, ki je sedaj francoski cesar“, je zamrmral Nikola, „in jaz postanem kapitan in brodolastnik.“

Zadnja zapreka je bila podrtá. Nehvaležni mladenič je zgrabil za culo, odprl vrata, splazil se kakor tat po prstih skozi sosednjo sobico, pogledal še enkrat speče sestrice in odprl vrata.

„Nikola, Nikola!“ je zdajci zaklical jasen glasek. Bila je Jelica, najstarejša sestra. Kakor bi bilo udarilo vanj, je Nikola obstal. A vse je bilo tiho kot poprej, dekletu se je bilo sanjalo. „Gospod, učeni ljudje pravijo, da se vse zgodi le slučajno; a jaz Vam rečem, da to ni bil slučaj. Bil je zadnji poizkus božje previdnosti, da obvarje Nikolo pred grešnim in nepremišljenim korakom. Tudi vi ste učen gospod in mi tega morda ne verjamete?“

„Ne, ne“, sem zakilcal in stisnil starcu roko. „Lahkomiselni ljudje imenujejo le prepogosto vse slučaj, česar ne morejo ali nočejo umeti; in vendar, kolikokrat je to očividén migljaj božje dobrote!“

„Bil je migljaj, gospod prav imate, in veseli me, da tako govorite. A Nikola ga ni ubogal; stopil je skozi vrata in krenil proti Reki. Pot mu je bila dobroznana. Noč je bila krasna; a on tega ni vedel. Ljubši bi mu bil vihar in rohnenje nevihte: to bi bilo bolj sodilo k njegovemu sramotnemu činu. Nežna, srebrna mesečina ga je motila, in često se je ozrl, če ga ne preganja kakšna senca ali če ga mati iz daljave ne vabi nazaj. Vedno hitreje je korakal in začel je skoraj teči, ko se je spomnil na očeta, ki je nekoč dejal: „Če se meni kaj pripeti, potem imate Nikolo; močen fant je, on vam bo trdna opora.“

Mrzel pot ga je oblil. Tekel je, kolikor je mogel, in ni si upal pogledati na morje, ker se je bal, da ne bi zagledal očeta, kako se dviguje nad morsko gladino in kaže s koščeno roko proti kočici na obali ter grozi izgubljenemu sinu. Kar mrzlica ga je pretresla in skoro brez sape je hitel naprej, da bi le hitro prišel med ljudi. — Tako, gospod, je Nikola zapustil svoj dom!

„Josip, obrni čoln proti domu, sicer bomo pozni.“ Deček je ubogal in čolnič je kmalu plul nazaj.

„In kako se mu je godilo potem?“ sem vprašal starca.

„Takoј vam povem. Dajte mi le še malo tistega „zelišča“, tako se da bolje pripovedovati.“ Rad sem ustregel starčevi prošnji. Zato mi pa tudi ni bilo treba dolgo čakati nadaljevanja. —

(Dalje prih.)

Zajec po zimi.

Ej, ti zajček nagajivi
In dolgouhati!
Zdaj pa čutiš mrzlo zimo
Z gobčkom in s podplati.

Smiliš se mi, revček mali,
Ti premrli sivček,
Dasiravno tudi včasih
Bil si nagajivček . . .

Tam po leti ste se vedno
Z deteljo gostili,
A ljudje so nas pastirje
Vedno le dolžili.

Kroginkrog zdaj mrzli snežec,
Nič nikjer zelenja;
Pridi k meni, plašni sivček,
Dal ti bom korenja!

Slavko Slavič.

